

Pregledni znanstveni članek
UDK 347.921:[346.548+
349.2+347.764]:061.1EU

Novosti v prenovljeni Uredbi Bruselj I glede varstva šibkejših strank

DR. ALEŠ GALIČ,
redni profesor na Pravni fakulteti
Univerze v Ljubljani

1. Uvod

Uredba 44/2001 o pristojnosti ter priznanju in izvršitvi sodnih odločb v civilnih in gospodarskih zadevah (v nadaljevanju tudi Uredba Bruselj I) v razdelkih 3–5 zagotavlja posebno procesnopravno varstvo trem kategorijam šibkejših strank: potrošnikom (vsaj za nekatere kategorije), delavcem ter zavarovancem (in drugim upravičencem iz zavarovalnih pogodb). Gre za izraz želje po varstvu šibkejše stranke v pravnih razmerjih, za katere je tipična dejanska neenakopravnost strank.¹ Posebno varstvo se že tradicionalno odraža v štirih smereh:

- določena je dodatna, posebej ugodna pristojnost, kadar šibkejša stranka nastopa kot tožnik; pri potrošniških in zavarovalniških sporih je določena pristojnost v kraju prebivališča tožnika, v delovnih sporih pa v kraju običajne oprave dela;
- določena je omejitev, da je šibkejša stranka, kadar je tožena, lahko tožena le v kraju svojega prebivališča;
- močno je omejena možnost sklenitve prorogacije oz. dogovora o pristojnosti;
- kršitev omenjenih pravil o pristojnosti lahko povzroči odklonitev priznanja tuje sodne odločbe.

Z 10. januarjem 2015 je začela veljati prenovljena Uredba Bruselj I (Uredba 1215/2012). Ta nekaj pomembnih novosti prinaša tudi glede režima varstva šibkejših strank.

¹ Gl. npr. sodbo SEU z dne 14. marca 2013 v zadevi C-419/11, *Česká spořitelna, a.s. proti Geraldú Feichterju*, ter sodbo SEU z dne 5. decembra 2013 v zadevi C-508/12, *Walter Vapenik proti Josefu Thurnerju*.

2. Razširitev polja uporabe proti tožencem iz tretjih držav

Bruseljska uredba se uporabi, če ima toženec prebivališče (ali sedež) v državi članici EU. V omenjenem okviru torej v celoti nadomešča domače pravo. Če gre za spor s tožencem, ki ima prebivališče (ali sedež) v državi, ki ni članica EU, se obstoj mednarodne pristojnosti slovenskih sodišč še vedno presoja izključno po domačem pravu, torej po Zakonu o mednarodnem zasebnem pravu in postopku (ZMZPP).² To načeloma ostaja v veljavi tudi po uveljavitvi Uredbe 1215/2012.³ Od tega pravila prenovljena uredba odstopa pri dveh kategorijah šibkejših strank: pri delavcih in pri potrošnikih. Odpadla je omejitev, da velja le za spore proti tožencem iz države članice EU. Po novem torej velja tudi za spore potrošnikov in delavcev proti trgovcem oziroma delodajalcem iz tretjih držav. To pa pomeni, da so pravila nacionalnega prava o pristojnosti v teh sporih postala neuporabna.

Takšnega dodatnega varstva pa ni v sporih, ko so toženi potrošniki ali delavci iz tretjih držav. Za te spore bodo tožniki (trgovci in delodajalci) pristojnost domačih sodišč še vedno morali poiskati v domačem pravu (slovenski trgovci in delodajalci torej v ZMZPP).

Za tretjo kategorijo šibkejših strank – zavarovance in druge upravičence na podlagi zavarovalnih pogodb – polje uporabe Uredbe Bruselj I ni bilo razširjeno.

Polje uporabe Uredbe Bruselj I proti tožencem iz tretjih držav je bilo sicer razširjeno že v Uredbi 44/2001 – vendar le v primerih, ko so ti toženci imeli podružnico, agencijo ali poslovno enoto v državi članici EU, spor pa je izviral iz njenega poslovanja. Za takšne primere se je štelo, da je toženec domicilirani v EU. Po novem pa pristojnost po Uredbi Bruselj I (za spore iz potrošniških pogodb in pogodb o zaposlitvi) pride v poštev proti tožencem iz tretjih držav ne glede na to, ali imajo v EU podružnico, agencijo ali poslovno enoto.

V posameznih primerih bi načelo neomejene uporabe Uredbe Bruselj I (in praktične opustitve pravil o pristojnosti v domačem pravu) tudi za spore proti trgovcem in delodajalcem iz tretjih držav lahko pripeljalo do poslabšanja položaja potrošnika oziroma delavca. Treba je namreč upoštevati, da so lahko pravila nacionalnega prava o pristojnosti imela za potrošnike in delavce celo ugodnejše določbe kot Uredba Bruselj I. To ni posebej relevantno za potrošniške spore, še posebej ne v Sloveniji: slovensko nacionalno pravo (ZMZPP) skoraj nima do potrošnika posebej prijaznih določb o pristojnosti, medtem ko je pristojnost po Uredbi Bruselj I – možnost tožbe v kraju prebivališča potrošnika – zelo ugodna.

² Uradni list RS, št. 56/1999.

³ Prvi predlog Uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o pristojnosti in priznavanju ter izvrševanju sodnih odločb v civilnih in gospodarskih zadevah (COM(2010) 748 konč./2) je predvideval, da bi se na ravni EU v celoti poenotila pravila o pristojnosti v civilnih in gospodarskih zadevah, s čimer bi ureditve glede teh pravnih razmerij v domačih zakonih postale obsoletne. Vendar ta (pre)ambiciozni predlog ni bil sprejet.

Precej bolj problematičen je položaj pri delovnih sporih. Po eni strani zato, ker tu tudi sistem Uredbe Bruselj I ne gre tako daleč, da bi delavcu omogočal vložitev tožbe v državi njegovega prebivališča; daje le pristojnost po kraju običajne oprave dela. Po drugi strani pa so številni nacionalni zakoni – tudi slovenski – za delavca imeli celo bolj »prijazne« določbe o pristojnosti kot Uredba Bruselj I (lahko celo »pretirane« pristojnosti). Po uveljavitvi reforme teh določb ni več mogoče uporabljati, npr. *forum actoris*, državljanstvo ali prebivališče delavca, kraj, kjer se opravlja vsaj del (čeprav ne prevladujoč) dela, obstoj premoženja toženca v državi sodišča ... Po uveljavitvi reforme Uredbe Bruselj I se delavci na te temelje pristojnosti v domačem pravu proti delodajalcem iz tretjih držav, če jih je res v celoti nadomestila in s tem izključila Uredba Bruselj I, več ne morejo opreti.

Zaradi zavedanja, da novost predvsem pri delovnih sporih lahko pripelje do poslabšanja procesnega položaja delavcev, vse bolj prevladuje razlaga, da uporaba Uredbe Bruselj I v teh primerih ne izključuje možnosti uporabe nacionalnega prava. Torej naj bi se bilo v tožbah proti delodajalcem iz tretjih držav še vedno mogoče sklicevati na nacionalno pravo (tj. na norme, ki v korist delavca širijo mednarodno pristojnost domačih sodišč), Uredba Bruselj I pa daje le dodatne temelje za pristojnost. To naj bi bilo v skladu z razlago *ratio legis*, izhajalo pa naj bi tudi iz gramatikalne razlage. Pravilnost tega stališča je sicer zelo vprašljiva in se bolj zdi, da snovalci prenove Uredbe Bruselj I na ta vidik niso bili dovolj pozorni.⁴ Vendar pa je zelo možno, da bo omenjena razlaga o neizključnosti njenih pravil glede sporov proti delodajalcem (in trgovcem?) prevladala in da se bodo torej delavci in potrošniki še vedno lahko sklicevali tudi na zanje ugodnejše določbe v nacionalnem pravu. S tem pa tudi za delavce, ki so v razmerju do tujih delodajalcev, prenova Uredbe Bruselj I ni prinesla nič negativnega.

3. Izključujoča narava pravil o pristojnosti

Temelji pristojnosti za spore iz potrošniških, delovnih in zavarovalnih pogodb (oddelki 3–5 Uredbe Bruselj I) so izčrpane narave. To pomeni, da v teh sporih ni mogoče uporabiti temeljev pristojnosti iz drugih oddelkov Uredbe Bruselj I, razen če je to posebej in izrecno določeno. Edina izjema je bila v času veljave Uredbe 44/2001 določena za peti odstavek 5. člena – pristojnost v kraju podružnice, agencije ali poslovne enote. To se je izkazalo za problematično

⁴ Člen 6.1 Uredbe Bruselj I določa: »Če toženec nima stalnega prebivališča v državi članici, se pristojnost sodišč vsake države članice ob upoštevanju člena 18(1), člena 21(2), členov 24 in 25 določi po pravu te države članice.« V omenjenih členih so določbe o potrošniških (18. člen) in delovnih (21. člen) sporih ter o izključni pristojnosti (24. člen) ter prorogaciji pristojnosti (25. člen). V 20. členu Uredbe Bruselj I pa je določeno: »V zadevah v zvezi z individualnimi pogodbami o zaposlitvi se pristojnost določa v skladu s tem oddelkom brez poseganja v člen 6 ...« Določba 20. člena bi sicer napotovala na to, da ostanejo v veljavi določbe nacionalnega prava o pristojnosti v delovnih sporih po 6. členu, saj se nanje odkazuje. Težava je, da 6. člen spet odkazuje na 21. člen, ki pa celovito ureja pristojnost v čezmejnih delovnih sporih.

v delovnih sporih, ko delavci niso mogli na podlagi pravil iz 6. (zdaj 8.) člena kot sospornike tožiti dveh delodajalcev iz različnih držav (kar je čedalje pogostejše v primeru povezanih družb in čezmejnih agencijskih zaposlitev), t. i. *cross-border triangular employment relationships*. Sodišče Evropske unije (SEU) je to omejitev potrdilo.⁵ Pri tem je priznalo, da takšna ureditev morda ni najboljša, vendar pa je treba prednost dati nedvoumni jezikovni razlagi 18. člena BU, ki širše in kreativne razlage ne dopušča.⁶ Ta rezultat je bil predmet številnih kritik v teoriji,⁷ vendar pa je težko zavzeti stališče, da bi SEU moral zamižati pred jasno (čeprav slabo) določbo Uredbe Bruselj I. Kritiko je bilo torej primarno mogoče razumeti kot željo po spremembi same uredbe.

Evropska komisija se je pri pripravi Uredbe Bruselj I omenjene slabosti zavedala.⁸ Ta je v Uredbi 1215/2012 odpravljena. V njenem 20. členu (ki ustreza 18. členu Uredbe 44/2001) je posebno napotilo na možnost uporabe pravil o pristojnosti za sospornike. Po novem lahko torej delavec toži dva »delodajalca« pri sodišču, ki je pristojno za enega – pod pogojem, da so izpolnjeni splošni pogoji za atrakcijo pristojnosti po 8. členu uredbe.⁹ Pomembno je, da to možnost lahko uporabi le delavec, ne pa tudi delodajalec, ki želi skupaj tožiti več delavcev.

4. Popravek določbe o kraju običajne oprave dela

Po točki b(i) 21. člena delavec lahko vloži tožbo pred sodišči v kraju, kjer ali od koder delavec običajno opravlja svoje delo, ali pred sodišči v kraju, kjer je nazadnje opravljal delo. Glede na ureditev v Uredbi 44/2001 je zdaj dodano besedilo »*ali od koder*«. Vendar v resnici ne gre za vsebinsko spremembo, temveč zgolj za sprejem doktrine, ki jo je izoblikovalo že SEU, obenem pa je besedilo zdaj usklajeno z Uredbo Rim I (glede merodajnega prava za pogodbene obveznosti). Dostavek povzema t. i. koncept baze pri delavcih, ki delo mobilno opravljajo v različnih državah.

⁵ Sodba SEU z dne 22. maja 2008, C-462/06, *GlaxoSmithKline, Laboratoires GlaxoSmithKline v. Jean-Pierre Rouard*.

⁶ Prav tam.

⁷ Npr. S. Krebber, *Einheitlicher Gerichtsstand für die Klage eines Arbeitnehmers gegen mehrere Arbeitgeber bei Beschäftigung in einem grenzüberschreitenden Konzern*, *Praxis des internationalen Privat und Verfahrensrechts*, št. 19, 2009, str. 409. U. Grusić, *Jurisdiction in Employment Matters Under Brussels I: A Reassessment*, *International and Comparative Law Quarterly*, št. 1, 2012, str. 91–126, str. 94.

⁸ Glej Poročilo in Zeleno knjigo z dne 21. aprila 2009 (COM(2009), 174 final, at section 3.8.2; COM(2009) 175 final, (vprašanje Q.8).

⁹ Po prvem odstavku 8. člena Uredbe št. 1215/2012 je pristojnost za sospornike podana, »če je ena od več toženih oseb, tudi pred sodiščem kraja, kjer ima ena od njih stalno prebivališče, če so tožbeni zahtevki med seboj tako tesno povezani, da jih je smotno obravnavati in o njih odločati skupaj, da bi se s tem izognili tveganju nezdržljivosti sodnih odločb, ki bi lahko bile posledica ločenih postopkov«.

5. Tiha prorogacija pristojnosti

Pomemben vidik procesnopravnega varstva šibkejše stranke je tudi omejitev možnosti, da se od režima pristojnosti odstopi na podlagi dogovora pristojnosti (prorogacija). Uredba Bruselj I možnost dogovora o pristojnosti glede potrošniških, delovnih (in delno tudi zavarovalnih) pogodb močno omejuje. Predvsem ni mogoče, da bi se stranki že v glavni pogodbi dogovorili o mednarodni pristojnosti, če bi dogovor odstopal od varovalnih določb uredbe. V času sklepanja pogodbe je šibkejša stranka (potrošnik, delavec) v podrejenem položaju in ni pozorna oz. vsaj nima realnega vpliva na določitev sodišča, ki bo reševalo morebitne spore iz pogodbe. Zato pred nastankom spora dogovor o pristojnosti ni mogoč. V nasprotnem primeru bi se namreč druga, močnejša stranka zlahka otresla omejitev, ki glede pristojnosti sodišč zanjo izhajajo iz Uredbe Bruselj I. Po nastanku spora pa je dogovor o pristojnosti mogoč. Tedadaj je namreč realno pričakovanje, da bo šibkejša stranka ponudbi za dogovor o pristojnosti sodišča namenila zadostno pozornost, in zanjo tudi ni negativnih posledic, če tega dogovora ne sprejme.¹⁰ Glede oblike in drugih vprašanj pri sklenitvi veljavnega dogovora o pristojnosti je treba upoštevati splošne določbe 23. člena BU.

Iz 24. člena Uredbe 44/2001 (26. člen Uredbe 1215/2012) izhaja, da ni ovire za konkludentno sklenitev dogovora o pristojnosti. Če tožnik vloži tožbo pred nepristojnim sodiščem, toženec pa se spusti v vsebinsko obravnavanje spora, ne da bi ugovarjal pristojnosti, sodišče postane pristojno. Ta možnost obstaja tudi pri sporih glede obravnavanih kategorij šibkejših strank. SEU je to potrdilo v zadevi *Česká podnikatelská pojišťovna as, Vienna Insurance Group v. Michal Bilas*.¹¹

Res pa je, da to lahko resno ogrozi učinkovitost varstva šibkejših strank, saj ni zagotovil, da trgovci, zavarovalnice ali delodajalci ne bodo namenoma vlagali tožb proti potrošnikom ali delavcem oziroma zavarovancem in drugim upravičencem pri nepristojnem sodišču, računajoč na verjetnost, da toženec, ki se ne spozna na režim BU, ne bo podal pravočasnega ugovora nepristojnosti. Poleg tega lahko neobstoj skupnega evropskega standarda glede tega povzroči neenak nivo učinkovitosti varstva v državah, katerih nacionalno pravo oziroma sodna praksa določata takšno obveznost sodišča (npr. Nemčija za *Amtsgerichte*; par. 504 ZPO), in tistih državah članicah, kjer takšne obveznosti ni (npr. Slovenija, kjer mora toženec, da se izogne zamudni sodbi, obvezno vložiti pisni odgovor na tožbo in pred tem ni niti ustne niti pisne komunikacije s sodiščem, niti sodišče toženca ne poučuje o procesnih pravicah, razen s stan-

¹⁰ Že pred nastankom spora pa je možen dogovor, ki je šibkejši stranki le v korist – torej dogovor, iz katerega bi izhajalo, da šibkejša stranka lahko vloži tožbo še pri katerem drugem sodišču, ne le pri sodiščih, pristojnih po Uredbi Bruselj I. Glede oblike in drugih vprašanj pri sklenitvi veljavnega dogovora o pristojnosti je treba upoštevati splošne določbe 23. člena Uredbe Bruselj I.

¹¹ Sodba SEU z dne 20. maja 2010, C-111/09.

dardiziranim poukom ob vročitvi tožbe, da mora vložiti pisni in obrazložen odgovor na tožbo in da lahko pride do zamudne sodbe, če tega ne stori; drugi odstavek 277. člena ZPP).

Drugo vprašanje pa je, ali ima sodišče možnost ali celo dolžnost, da v primeru, ko trgovec, delodajalec ali zavarovalnica vloži tožbo pri nepristojnem sodišču, toženo šibkejšo stranko v zgodnji fazi postopka (npr. ko tožencu vroči tožbo in ga pozove k odgovoru na tožbo) opozori na pomanjkanje pristojnosti in posledice morebitnega neugovarjanja pristojnosti. SEU je v omenjeni zadevi *Vienna Insurance Group* izreklo, da takšne obveznosti sodišča iz Uredbe 44/2001 ni mogoče izpeljati. Po stališču SES bi takšno obveznost lahko uveljavili le z izrecno določbo, za to pa bi bila nujna sprememba besedila uredbe. Po drugi strani pa, kot je obrazložilo SES, Uredba Bruselj I tudi ne preprečuje sodišču, da bi – skladno z nameni oddelkov 3–5 drugega poglavja Uredbe Bruselj I – toženi šibkejši stranki zagotovilo tak pouk in s tem dodatno procesno pravno varstvo.¹²

Namiga SEU, da bi bilo ureditev mogoče izboljšati, Evropska komisija ni prezrla. Tudi po novi ureditvi možnost tihega dogovora o pristojnosti (ki nastane s tem, da se tožena šibkejša stranka spusti v spor, ne da bi ugovarjala pristojnost) še vedno obstaja. Pač pa je v drugem odstavku 26. člena zdaj določena obveznost sodišča, da toženca o tem pravočasno pouči. Določba se glasi: »*V zadevah iz oddelkov 3, 4 ali 5, v katerih je toženec zavarovalec, zavarovanec, upravičenec iz zavarovanja, oškodovanec, potrošnik ali delavec, sodišče pred prevzemom pristojnosti v skladu z odstavkom 1 zagotovi, da je bil tožencu zagotovljen pravni pouk o njegovi pravici, da ugovarja pristojnosti sodišča, in o posledicah spustitve ali nespustitve v postopek.*«

Načeloma je nova določba ustrezno uravnotežena. Po eni strani je zavrnila radikalna stališča, da tiha prorogacija pristojnosti v sporih s šibkejšimi strankami sploh ne bi smela biti dopustna.¹³ Po drugi strani pa upošteva, da so dodatna jamstva potrebna. Bo pa nova ureditev gotovo povzročila številne nejasnosti v praksi.

Nova določba predvsem ne odgovori na vprašanje, kako konkretna mora biti poučitev sodišča. Zapis določbe omogoča sklep, da zadošča že, če sodišče ponovi (sicer v morda nekoliko bolj razumljivem, ljudskem jeziku) povzeto besedilo drugega odstavka 26. člena Uredbe 1215/2012 – torej zgolj obvesti toženca, da bo, če se vsebinsko spusti v spor, ne da bi oporekal pristojnosti, sodišče dokončno (p)ostalo pristojno in da ugovora ne bo mogoče podati pozneje. Iz besedila Uredbe 1215/2012 ne izhaja, da bi sodišče moralo iti korak dlje in pozitivno opozoriti toženo šibkejšo stranko, da v resnici ni pristojno po pravilih te uredbe. Praktična razlika med variantama je občutna. Če je laični potrošnik ali delavec le opozorjen na institut »tihe prorogacije« in mu ostane naloga, da nato sam preveri, ali je tožba vložena pred pristoj-

¹² Prav tam.

¹³ Za takšno stališče glej P. A. Nielsen, U. Magnus, P. Mankowski (ur.), *Brussels I Regulation*, Sellier, 2007, str. 325.

nim ali pred nepristojnim sodiščem, je najbrž realno pričakovanje, da večina tožencev (laikov) tega niti ne bo ugotovila in zato ugovora nepristojnosti ne bo podala. Še posebej bo to verjetno, če bo samo opozorilo dano na formularen (*copy-paste*) način (danes so sodna pisanja pogosto opremljena s tako številnimi sodnimi opozorili, pouki in navodili, da jih stranke več niti ne preberejo natančno). Če pa bi nasprotno sodišče toženca najprej opozorilo, da (kot kaže vsaj na prvi pogled) tožba ni bila vložena pred pristojnim sodiščem, šele ob tem pa tudi na posledice tega, če bi se vsebinsko spustil v spor, je realno, da bo večina tožencev ugovor nepristojnosti podala. Druga možnost je do šibkejših strank očitno bolj prijazna, težko pa jo je izpeljati iz besedila uredbe. Ob tem je pogosto za sodišče tudi težko, da bi v tako zgodnji fazi ocenilo, ali zadeva sploh spada v okvir posebnega varstva potrošnikov (ali je toženec izdelek ali storitev kupoval kot potrošnik ali v okviru gospodarske dejavnosti ter ali je tožnik usmerjal svoje komercialne aktivnosti v potrošnikovo državo).

Glede vprašanja, kdo naj tožencu poda obvestilo iz drugega odstavka 26. člena Uredbe Bruselj I, je vsaj v slovenskem okolju ustrezen sklep, da gre za obveznost sodišča. V državah, kjer je ureditev začetka pravnega postopka drugačna – tj. tam, kjer mora tožnik najprej tožencu sam vročiti tožbo in nato tožbo skupaj s potrdilom o vročitvi tožencu še sodišču – pa bi lahko pričakovali tudi, da naj tožencu obvestilo da sam tožnik. Uredba te možnosti ne preprečuje. Informacijo je v vsakem primeru treba dati čim prej. Če sodišče na začetku postopka ne more ugotoviti, ali sploh gre za zadevo, ki pade v režim posebnega varstva šibkejših strank (ali če obveznost preprosto prezre ali nanjo pozabi), je zamujeno mogoče nadoknaditi pozneje. V takšnem primeru bi tudi poznejši ugovor nepristojnosti moral biti obravnavan kot pravočasen kljub temu, da se je toženec predhodno že spustil v obravnavanje vsebine spora. Drugi odstavek 26. člena Uredbe 1215/2012 dovolj jasno določa, da do tihega dogovora o pristojnosti v obravnavanih zadevah ne more priti brez ustreznega opozorila. To pravilo mora imeti prednost pred morebitnimi pravili nacionalnega prava glede vprašanja, do kdaj je mogoče podati ugovor nepristojnosti.

Ostane še vprašanje, kakšne so posledice, če sodišče tožencu ustreznega pouka oziroma obvestila sploh ne poda. Kot je bilo omenjeno, je splošno pravilo, da kršitev pravil o pristojnosti na škodo šibkejših strank pomeni oviro za priznanje. Težava pa je v tem, da prvi odstavek 45. člena Uredbe Bruselj I (ki našteva kršitve pravil o pristojnosti, na katere je mogoče opreti ugovor zoper priznanje tuje sodne odločbe, med njimi oddelke 2, 3 in 4 iz poglavja II) ne omenja pravila iz drugega odstavka 26. člena, ki je v oddelku 7. Namen in kontekst ureditve kljub temu utemeljujeta sklep, da je odrek priznanja tuje sodne odločbe mogoč tudi zaradi kršitve obveznosti, da sodišče toženi šibkejši stranki poda ustrezen pouk glede tihe prorogacije. Zapis določbe takšne razlage ne onemogoča. Opozoriti je treba, da je SEU v zadevi *Bilas* že izreklo, da je pristojnost na podlagi tihe prorogacije del pravil o pristojnosti za spore s šibkejšimi strankami, čeprav te določbe ni najti v oddelkih Uredbe Bruselj I, ki te spore urejajo. Če

- I.
- Učinkovitejše uveljavljanje terjatev proti tujim dolžnikom:
- Reforma uredbe Bruselj I

to povežemo z ureditvijo po reformi, pa pridemo do zaključka, da prav tako kot pristojnost na temelju tihe prorogacije ni sama po sebi v nasprotju s pravili Uredbe o varstvu šibkejših strank, vendar je v nasprotju s temi pravili, če sodišče ni opravilo svoje dolžnosti, da toženo šibkejšo stranko ustrezno pouči. S tem kršitev te obveznosti postane kršitev pravil o pristojnosti iz oddelkov 2, 3 in 4 v poglavju II.

Omejitve v Uredbi Bruselj I se nanašajo le na dogovor o mednarodni pristojnosti sodišč in ne posegajo v nacionalna pravila, ki urejajo možnost sklenitve arbitražnega dogovora ter dogovora o krajevni pristojnosti v sporih brez mednarodnega elementa. Glede tega velja nacionalna zakonodaja (pri čemer je za potrošniške spore treba upoštevati tudi materialnopravna pravila o nepoštenih splošnih pogojih poslovanja; ni izključeno, da se takšna klavzula šteje za nično po teh pravilih).¹⁴

6. Kršitev varovalnih pravil o pristojnosti kot razlog za zavrnitev priznanja in izvršitve tuje sodne odločbe

Uredba 44/2001 je varstvo potrošnikov in zavarovancev poudarila tudi s tem, da je kršitev pravil o pristojnosti na škodo šibkejših strank bila razlog za odrek priznanja tuje sodne odločbe (prvi odstavek 35. člena). Takšnega dodatnega varstva pa ni bilo za delavce. To je bilo utemeljeno s pragmatičnim razlogom, da je daleč največ sporov iz delovnih pogodb (več kot 90 odstotkov) tistih, v katerih kot tožnik nastopa delavec, zato dodatno varstvo glede preizkusa pristojnosti v fazi priznanja in izvršitve tuje sodne odločbe ni potrebno.¹⁵ Takšnega dodatnega varstva tudi ni bilo (in ga še vedno ni) za druge primere pristojnosti, razen glede izključnih pristojnosti. Pravila o pristojnosti pa seveda niso kršena, če je prišlo do dopustnega dogovora o tihi prorogaciji.

¹⁴ Kadar je klavzula o pristojnosti vključena v pogodbo med trgovcem in potrošnikom, ne da bi bila predmet posamičnega dogovora med njima, in določa izključno pristojnost sodišča v kraju sedeža oz. glavnega poslovanja trgovca, jo je treba šteti za nepošteno, če v nasprotju z načelom dobre vere povzroča občutno neravnotežje glede pravic in obveznosti strank v škodo potrošnika. To se lahko zgodi v primeru, ko je prorogirano sodišče daleč od prebivališča potrošnika, kar potrošniku otežuje sodelovanje v postopku, še posebej takrat, kadar gre za razmeroma nizko vrednost spora. Tedaj bi namreč stroški prihoda na sodišče glede na vrednost spora potrošnika lahko odvrnili od sodelovanja v postopku. SEU pa je napravilo še korak dlje in izreklo, da mora sodišče, da zagotovi varstvo potrošnika, ki ga zagotavlja Direktiva št. 93/13 o nedovoljenih pogojih v potrošniških pogodbah, imeti možnost, da pri predhodnem preizkusu dopustnosti tožbe *po uradni dolžnosti* presoja, ali je določeno pogodbeno določilo nedovoljeno. Sodba SEU z dne 27. junija 2000, C-240/98 do C-244/98, *Océano Grupo Editorial in Salvat Editores*, in sodba SEU z dne 4. junija 2009, C-243/08, *Pannon GSM Zrt. v. Erzsébet Sustikné Györfi*.

¹⁵ The EU Commission, Explanatory Memorandum accompanying the proposal of the Brussels I Regulation, COM (1999) 348 final, Brussels, 14. 7. 1999, str. 23, <http://www.statewatch.org/semDOC/assets/files/commission/COM-1999-348.pdf>.

Pravilo je v Uredbi 1215/2012 nekoliko spremenjeno. Kršitev pravil o pristojnosti pri omenjenih sporih še vedno ostaja ovira za priznanje (45. člen), pri čemer zdaj to velja tudi za delovne spore. Obenem pa je tudi izrecno določeno, da kršitev teh pravil o pristojnosti pomeni oviro za priznanje in izvršitev v tujini le v primeru, ko je šibkejša stranka v pravdi sodelovala kot toženec. Ne morejo pa se na to sklicevati toženi trgovec, delodajalec ali zavarovalnica, kadar je do kršitve pravil o pristojnosti prišlo v njihovo škodo. *Ratio legis* ureditve bi enak zaključek sicer narekoval že za razlago Uredbe 44/2001,¹⁶ gramatikalna razlaga pa je nasprotno vodila k zaključku, da je določba lahko šla tudi v škodo delavca ali potrošnika, ki je spor sprožil pred nepristojnim sodiščem.

7. Sklep

Oceniti je mogoče, da je prenovljena Uredba Bruselj I prinesla pozitivne novosti glede procesnopravnega režima varstva šibkejših strank. Prav tako je pozitivno, da ne gre za celovito spremembo doslej veljavne ureditve, temveč zgolj za njene omejene izboljšave. Za radikalno reformo namreč ni prave potrebe. Ta uredba je eden najuspešnejših instrumentov v pravu EU. Zelo pomembna je tudi praksa Sodišča Evropske unije, ki je pripomogla k odpravi številnih nejasnosti in razlagalnih dvomov glede pravil pristojnosti ter priznanja in izvršitve. Uredba 1215/2012 stališč SEU ne negira, prav nasprotno, njeni pripravljavci so upoštevali kritična stališča Sodišča glede Uredbe 44/2001 (npr. glede konkludentnega dogovora o pristojnosti in glede sosporništv v delovnih sporih) ter so besedilo ustrezno spremenili. Zakonodajna reforma tako ne pomeni rušenja pomena SEU, temveč njegovo dodatno utrditev.

¹⁶ R. Geimer, R. Schütze, *Europaeisches Zivilverfahrensrecht*, 2010, člen 35, r. št. 47, in člen 16, r. št. 16.